

IX. 1109.

A FIATALKORÚAK
BUDAPESTI FELÜGYELŐ HATÓSÁGÁNAK KIADVÁNYAI

6

ALKOSSUNK TÖRVÉNYT AZ IGAZSÁGÜGYI
PATRONÁZS-EGYLETEKRŐL ÉS A LETARTÓZ-
TATÓ INTÉZETEBŐL KIBOCSÁTOTTAK
UTÓGONDOZÁSÁRÓL

Írta és a Magyar Jogászegylet
1943. évi február hó 6-iki teljes ülésén felolvasta :

Dr. FINKEY FERENC

ny. koronaügyész
a Fiatalkoruak budapesti Felügyelő Hatóságának elnöke.

BUDAPEST 1943.
ATTILA-NYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

**ALKOSSUNK TÖRVÉNYT AZ IGAZSÁGÜGYI
PATRONÁZS-EGYLETEKRŐL ÉS A LETARTÓZ-
TATÓ INTÉZETEBŐL KIBOCCSÁTOTTAK
UTÓGONDOZÁSÁRÓL**

Írta és a Magyar Jogászegylet
1943. évi február hó 6-iki teljes ülésén felolvasta :

Dr. FINKEY FERENC

ny. koronaügyész
a Fiatalkorúak budapesti Felügyelő Hatóságának elnöke.

IX. 1109

Cont. XI

Mélyen Tisztelt Teljes Ülés!

Kerek öt esztendővel ezelőtt volt szerencsém „Törvényt a rehabilitációról“ című kis dolgozatomat felolvasni a Jogászegylet teljes ülésén (1938. évi február 9.). Ebben a rehabilitáció intézményének mielőbbi törvénybe iktatását sürgettem és arra kértem a mélyen tisztelt Teljes Ülést, hogy intézzon felterjesztést az Igazságügyminiszter Úr Ónagyméltóságához, ennek a régi mulasztásnak helyrehozása tárgyában. Osvald István Öccellenciájának, a Jogászegylet akkori nagydíjű elnökének javaslatára a teljes ülés pártolólólag terjesztette fel kérésemet az Igazságügyminiszter Úrhoz. Ennek a felterjesztésnek meg is lett az örvendetes eredménye. Alig két év múlva, 1940-ben a magyar törvényhozás megalkotta a XXXVII. t.-cikket: „A büntető ítélethez fűződő hátrányos következmények korlátozásáról és megszüntetéséről.“ Hogy erre a törvényre milyen nagy szükség volt s máris milyen üdvös eredménnyel járt, erre nézve legyen szabad megemlítenem, hogy az Igazságügyminiszter Úr Ónagyméltósága legutóbbi költségvetési beszédében (1942. évi november 18-iki képviselőházi ülésen) jogos büszkeséggel mutatott rá arra, hogy a törvény másfél évi életbenléte alatt bíróságaink több mint 42 ezer (42.329) büntetett előéletű, de a jó útra tért embert szabadítottak fel a börtönviseltség odiuma és a megélhetésüket gátló oktan társadalmi előítélet alól s ezzel visszarántottak az újabb bűnelkövetés örvényének széléről.

Miért hoztam fel bevezetésül ezt a mai felolvasásom tárgyához látszólag hozzá nem tartozó eseményt? Nem kérdésből, hiszen tisztában vagyok azzal, hogy ennek a törvénynek megszületésére az én öt év előtti felolvasásom legesekélyebb jelentőséggel sem volt, viszont meg vagyok győződve afelől, hogy a Jogászegylet felterjesztése döntő súllyal eshetett a mérlegbe a miniszter úr előtt a törvényjavaslat benyújtására. De felhoztam azért, mert szeretném és valóban boldog lennék, ha a rehabilitációs törvény és az én kis dolgozatom időbeli összefüggése precedens lenne egy újabb, most előterjesztendő kérésem sorára.

Ezúttal is egy tiszteletteljes kéréssel fordulok a Tekintetes Jogászegylet Teljes Üléséhez s ezúttal nem is csupán a magam óhaját, de a Fialalkorúak budapesti Felügyelő Hatóságának leg-hőbb kérését is tolmácsolom, mikor arra kérem a Teljes Ülést, méltóztassanak magukévá tenni és támogatni az Igazságügyminiszter Úrhoz intézendő azt a felterjesztésünket, hogy „Alkosunk törvényt az igazságügyi patronázs egyletekről és a letartóztatási intézetekből szabadultak utógondozásáról.“

Én ugyan előre készen vagyok arra — ismerve a gyakorlati jogászok és politikusok realiztikus gondolkozását —, hogy ez az esdő kiáltás sokaknak s talán éppen a törvényhozás tagjainak lelkében is éles ellenvetéseket, vagy egyenes visszautasítást fog kiváltani. Szinte hallom a korholást: Ti jámbor idealisták, hát nem látjátok, hogy még benne vagyunk a második világháborúban. Nem gondoltok arra, hogy a patronázs terén ma csak a hadigondozás lehet az egyetlen feladatunk. Ma minden erőnkkel a haretereken hazánk létéért, jövőjéért, mindnyájunk életéért és sorsáért küzdő fiainkat, az ő hozzátartozóikat, a hazajött sebesülteket, az elesettek hátramaradottjait kell minden lehető úton és módon segítenünk, támogatnunk. Majd, ha a háborúnak vége lesz, a nyugodt, békés időben álljatok elő ilyen kívánásokkal és javaslatokkal. Addig örüljünk, ha a hadipatronázst meg tudtuk valósítani és elősegíteni. A büntetéseket pedig ma nem tyúkkal-kaláccsal, hanem a legteljesebb szigorral, vasveszszóval és statáriummal kell elintézni.

Hát én és a velem hasongondolkozású és érzésű, ú. n. „jámbor idealisták“ és a szívünk legmélyén valóban optimisták, mindezeket nagyon jól tudjuk és átérezzük. Mi is a hadigondozást tartjuk ma is mindenekfelettvalónak és tehetségünk szerint ki is vesszük abból részünket. De mint minden dolognak, úgy a patronázs munkának is két oldala van. A haretereken küzdőknek meg kell adnunk minden tiszteletet és gondozást, de emellett az öregtük ilthon dolgozó társadalomnak is joga van, sőt kötelessége a jogrend fenntartásáról, a társadalom biztonságáról, nyugalmánának, munkaképességének biztosításáról s az ezzel kapcsolatos égető reformkérdések megoldásáról is gondoskodni és az e téren szükséges törvényhozási reformokat sürgetni és megvalósítani.

A nagy büntetéseknél szigorú és a mai időkben különösen példás megbüntetésél mi is elemi követelménynek tartjuk és csak helyeselhetjük ezekkel szemben a statáriális eljárást is. De elvégre nem mindenkin bűnelkövető valóban nagy és veszedelmes büntetles. Odáig mégsem mehetünk, hogy a kisebb bűnesetekmennyek nagyszámú elkövetőit, a vétségek és kihágások miatt elítélteknek tízezreit, talán százezreit is halállal sujtjuk, vagy a régi

idők mindennapos botlását visszahozzuk. A méltányosságot és az emberiséget a háború pusztításaitól megkímélt államnak és társadalomnak nem szabad szem elől tévesztenie.

De felbátorítanak bennünket az igazságügyi patronázs egy-letek és az utógondozás kérdésének felvetése az első világháború és az azóta lefolyt több mint két évtized tanulságai és tapasztalatai is. Az első világháború szörnyű csapásai és az összeomlás fájdalmas eseményei nem akadályozták meg a magyar törvényhozást és a magyar társadalmat abban, hogy a szociális patronázs terén az elmaradt néprétegek felsegítésére az áldásos törvények és intézmények egész sorozatát törvénybe ne iktassuk és meg ne valósítsuk. Elég csak a földbirtok rendezés, a közegészségügy nagyszerű reformja, az OTL, az OTBA, és legújabbban a családvédelemről (ONCSA.) hozott törvényekre hivatkoznom.

De a szorosan vett patronázs, a gyermekvédelem terén is nagyszerű alkotásokat tudott életre hívni ezekben a súlyos időkben is a magyar társadalom. Azonkívül, hogy az 1906-ban alakult *Országos Gyermekvédő Liga* 1920-tól fogva fokozott buzgalommal és nagyszerű eredménnyel építette ki a különböző gyermekvédelmi intézményeket (külföldi gyermeknyaraltatási mozgalom), az első világháború második évében, 1915-ben alakult meg az *Országos Stefánia Szövetség*, mely az anya- és csecsemővédelem mezéjén 25 éven át a legnehezebb gazdasági és politikai válságok között is legszebb eredménnyel teljesítette emberbaráti munkáját. Ezt a feladatot, melynek megnövekedett terhét az önkéntes társadalmi szövetség már nem bírta viselni, 1941-ben a nagyobb állami segítséget élvező *Országos Egészségvédelmi Szövetség* vette át, mely a Főméltóságú Asszony fővédnöksége alatt még nagyobb sikerrel folytatja a szegénysorsú anyák és csecsemők megmentésének nemzetépítő munkáját.

Másik nagyszerű alkotása napjainknak az a korszakos esemény, hogy a törvényhozás külön törvénnyel (1940. évi XXIII. tc. az Országos Népi és Családvédelmi Alap-ról) hatalmas alapot létesített a nehéz sorsban lévő, különösen a sokgyermekes családok felsegítésére, elsősorban tisztességes házhoz juttatására. Ez egyben legbőlesebb és leghatásosabb lépés volt az egyke pusztításainak lefégyverzésére.

De nemcsak ezekre a lélekemelő szociális alkotásokra mutathatunk rá ebben a háborús korszakban is, hanem a szorosan büntetőjogi és bűnügypolitikai kérdések bátor megoldása terén is egész sorát alkotta meg a magyar törvényhozás az üdvös törvényeknek és intézményeknek. Így az első világháború után alig pár évvel megalkottuk a *második Büntetőnovellát* (1928. évi X. tc.), mely sok helyes és égetően szükséges reform mellett,

a megrögzött büntetettek megfélemezésére egy egészen új intézményt, a szigorított dologházat állította fel. Ezt a rég sürgetett bűnügypolitikai intézményt rögtön életbe is léptettük s azóta többszáz megátalkodott büntetett újabb rémtetteitől mentettük meg a társadalmat.

Viszont az emberiség és a keresztény bűnbocsánat régi követelményét iktattuk törvénybe 1940-ben, az imént említett *rehabilitáció* intézményének meghonosításával. Éppen ez a böles emberességi és egyben hatásos bűn-megelőzési intézmény megalkotása és már is lélekemelő eredménye bátorít fel legjobban arra, hogy ennek az emberies gondolatnak logikus folytatását, beteljesését is sürgessük, a patronázs egyletek új életre keltésével és az utógondozás intézményes megleremtésével.

A rehabilitáció és az utógondozás egymást kiegészítik. Ha a börtönökből kibocsátottak részére biztos elhelyezkedést s e célból állami átmeneti munkás otthonokat teremtünk, akkor sok esetben feleslegessé tesszük a rehabilitációt. A jól megszervezett utógondozás módot nyújt a kiszabadultaknak a becsületes úton maradásra, feleslegessé teszi a folytonos jelentkezést a rendőrségnél, emeli a jó útra tért ember önérzetét és munkakedvét. A pártfogó egyletek felélesztésével és azoknak az utógondozás munkájába beállításával törvényhozásunk csak folytatná az embermentésnek azt a nemes feladatát, melyet az első világháború óta annyi okos és gyakorlatias új intézménnyel megkezdett s új fegyvert adna kezünkbe a kriminalitás megelőzésére és a társadalom hatályosabb oltalmára.

Ime, megvan a logikai és gyakorlati összefüggés is az én öt év előtti felolvasásom és a mai előadásom tárgya között. Ha a magyar törvényhozás a második szörnyű világháború második évében nem látta időszerűtlennek teljesíteni annyi esengő büntetett előéletű, de bűnéért megbűnhődött és bűnhánó ember könyörgését és pótolni tudta a sok évtizedes mulasztást, akkor meggyőződésünk szerint semmi akadálya nincs annak sem, hogy a csaknem három évtized óta szünetelő igazságügyi patronázs egyleteink életrekeltését és ezzel kapcsolatban a magyar bűnügyi politika félévszázados követelését, az utógondozás megszervezését a törvényhozás vegye kezébe és alkossa meg az állam és társadalom nyugalalmát és biztonságát szolgáló új törvényt. Ez is éppen olyan humanitárius és egyben bűnügypolitikai alkotás lenne, mint volt a rehabilitáció törvénybeiktatása. A kriminalitás megelőzésére alkotnánk ezzel egy újabb védőgátat.

Egyébként nem tudom, vajjon ezzel a kéréssel nem nyitott kapukat döngöttek-e s nem vált-e feleslegessé jelen kis dolgozatom felolvasása. Most jutott ugyanis kezembe az Igaz-

ságügyminiszter Úrnak legutóbbi költségvetési beszéde és a „Tettek és tervek“ című félhivatalos füzet, mely a kormány fél-estendő munkásságáról számol be. Nagy meglepetéssel és még nagyobb örömmel olvasom ezekben, hogy a kormány nemcsak az új Btk. és egy új Büntetőnovella tervével foglalkozik, de tervbe vette „a jó útra tért szabadultak szociális gondozásának az eddiginél intenzívebb kiépítését.“ S mihelyt az államháztartás helyzete megengedi, az utógondozás kiépítése az ú. n. átmeneti otthonok létesítésével fog megtörténni.

Ugylátszik tehát, hogy az én óhajom és esedezésem már előre meghallgatást talált, így céltalan és szükségtelen jelen dolgozatom felolvasása is. Bővebb megfontolás azonban arra indított, hogy kegyes engedelmmel mégis megtartsam felolvasásomat. Jól tudjuk, hogy a tervektől azok megvalósításáig sokszor hosszú az út. Anélkül, hogy az igazságügyi kormány mai terveire vonatkoztatnám szavaimat, — hiszen éppen legnagyobb örömmel tölt el az utógondozás intézményes szabályozásának ez a bejelentése — talán mégsem lesz egészen felesleges ennek az üdvös tervnek a közelebbi indokait az én egyéni elgondolásomban is bemutatni. Hiszen a legüdvösebb törvények első tervezetei is sokszor évek, vagy évtizedek világa, propagálása után jutnak be a törvénytárba. Nem szükséges példákat idéznem. Az igazságügyi kormány említett gyönyörű elgondolását tehát részemről csak hálás elismeréssel üdvözölhetem s ha felolvasásommal egyebet nem érek is el, mint azt, hogy ennek a tervnek népszerűsítéséhez, propagálásához egy porszemmel hozzájárultam, máris tökéletesen meg leszek elégedve.

Tiszteletteljes kérésünk közelebbi indokolásául legyen szabad a patronázs gondolat kibontakozását és állami feladattá emelkedését, — a kérdésnek külföldi megoldását, — a magyar törvény megalkotásának szükségességét és az alkotandó törvény problémáit rövid vázlatban előadnom..

1. A patronázs gondolat kibontakozása és állami feladattá emelkedése.

A patronázs gondolatot, vagyis a bármilyen okból bajbajutott, szármalmas helyzetben vergődő embertársunkon való jóakarató segítséget, így a bűncselekményt elkövető embertársunkkal szemben is az emberséges elbánást, annak a helyes, erkölcsös útra vezetését és felebaráti gyámolítását egyszerűbben és megragadóbban senki nem tárta az emberiség szeme elé, mint maga az Üdvözítő az irlalmas szamaritánusról mondott gyönyörű példabeszédében. (Lukács Evangéliuma X. rész, 29—37.)

Ki volt a rablók kezébe esett, a vérbe-fagyba otthagytott szerencsétlen ember igazi felebarátja? Nem a pap, nem a levita,

akik részvét nélkül elhaladtak mellette s otthagyták az út porában, hanem az a szegény, de irgalmas szívű szamaritánus, aki megkönyörült rajta s olajat és bort öntött seibe s bevitte a fogadó házba további ápolás végett. A felebaráti szeretetnek ez az eszményi mintája, minden helyes erkölcsi felfogás emberre nézve a legmagasabb, valódi isteni parancs. Nem azt mondja-e az Üdvözítő a példázat befejezésül az őt kísérteni akaró csalafinta törvénytudónak: Eredj el és te is hasonlóképen cselekedjél.

Ezt a krisztusi parancsot fogadták meg mindjárt a kereszténység első századaiban azok a jólelkű hívők, akik szívük sugallatára elkezdték a börtönökbe hurcolt, kivégzésre szánt hűsorsosaik látogatását, nyomorúságos helyzetük enyhítését, vagy legalább lelki vigasztalásukat. De aztán csakhamar intézményesen is kialakul a fogolylátogatás, midőn a *diakonusokat* és *diakonisszákat* bizzák meg ezzel a feladattal. Majd a 325-ben tartott *nicaeai zsinat* „procuratores pauperum“ névvel külön tisztséget szervez erre a célra. Ez a „szegények gondozója“ a mai pártfogó tisztviselő előképe.

A krisztusi gondolat, a hajbajutott emberlársunk szeretetteljes gyámoltatása vezették rá a későbbi századokban is a gyakorlatias észjárású emberbarátokat arra, hogy a bűnelkövetőket büntetésük tartama alatt és ha az nem halálra szőtt, annak kitöltése után keresztényi kötelességünk vigasztalni és segíteni, hogy újból a bűn útjára ne tévedjenek. Sajnos, hosszú századokon át, mindig csak egynéhány vallásos, vagy idealisztikus lélek volt, aki ezt a nagy parancsolatot megértette és gyakorlatilag is megvalósította.

Ha a századokat átugró mérföldes eszizmákkal lépünk át a közép és az újkor századaiban, mint korukat megelőző, kivételesen emelkedett szellemek tűnnek fel előttünk: *Cyprián*, a karthágói püspök (250. körül), aki a diakonusoknak kötelességükké teszi, hogy a foglyokra gondot viseljenek s őket bízatalás és a szentírás olvasása által erősítsék —, *Honorius* császár, aki elrendelte, hogy a bíró minden vasárnap szálljon le a börtönökbe, kérdezze ki a rabokat, hogy megkapnak-e mindent, ami őket megilleti s a papokat és püspököket is utasítja, hogy a rabokat hetenként kétszer meglátogassák és vigasztalják. Az 549-ben tartott Orleansi Concilium, mely kötelezi az archidiakonokat a foglyok látogatására, majd a XIII. században *Szép Fülöp* francia király, aki 1298-ban elrendeli a foglyok látogatását. (L. mindezeket: Pulszky-Tauffer: A börtönügy multja stb. 1867. 37—39.)

Az újkor elején egyes pápák és más egyházi férfiak sok helyen alapítanak különböző Congregációkat, szerzetrendeket,

melyek a fogházmissziót gyakorolják. Így VIII. Ince pápa alapítja 1487-ben az Irgalmasság Társulatát, mely a halálraítéltek lelki vigasztalásával foglalkozzék —, *Collier János* jezsuita pater pedig „Della Pietà dei Carceri“ nevű testvéri társaságot hoz össze 1572-ben, a foglyok ápolására —, *Borromeo Szent Károly* milánói érsek (1538—1584.) szeménáriumokat, kollegiumokat, kórházakat alapít hasonló céllal —, *Paulai Szent Vincze* (1576—1680.) megalapítja a Lazarista rendet és a „Keresztény Szeretet Leányai“ (szürke nénék) Egyesületét. Mindezek a ritka példák itt-ott utánzásra találnak.

A patronázs gondolatnak uralkodó koreszmévé emelkedése azonban csak a XVIII. század végén megindult börtönügyi mozgalom eredménye lesz. Ennek a nemes, emberies mozgalomnak igazi apostola az angol *John Howard* (1727—1790.) volt, aki azzal kezdte reformátori munkáját, hogy két nagy európai útja után, amelyeken alkalma volt személyesen meggyőződni arról, hogy milyen rettenetes a földalatti lyukakba, kazamatákba dugott foglyok állapota, két törvényjavaslatot nyújtott be az angol alsóházhoz, egyiket az elbocsátott rabok gondozásáról, másikat a fogházak és a foglyok egészségi állapotának javításáról. Az alsóház nagy elismeréssel fogadta Howard buzgolkodását és külön parlamenti bizottságot küldött ki a gyökeres börtönügyi reformok kidolgozására. Ez lett kiindulópontja Európában a modern, emberies börtönök építésének s a rabokkal való emberies bánásmódnak.

Howard teremti meg ezzel a rabsegélyezés, illetőleg a mai n. utógondozás intézményét s egyben a mai patronázs egyletek alapítója is lesz. Ő hozza össze 1788-ban az „Emberbaráti Társaságot“ (The Philantropic Society), mely az első, mai értelemben vett javítónevelő-intézetet is felállította a *bűnelkövető*, majd az *elhagyatott* és a *züllésnek kitétt* gyermekek gondozására. Az angol társadalom e szép példa nyomán nagy buzgalommal karolta fel a patronázs ügyet s különösen *Mary Carpenter* és *Elisabeth Fry* („a börtönök angyala“) vezetésével egymásután alakultak meg a különböző jótékony egyesületek és intézetek, melyeket a törvényhozás jelentős államségéllyel támogatott.

Angliával egyidőben kezdi meg a börtönügy reformját s ezzel kapcsolatban a rabsegélyezést és a patronázs egyletek alapítását Észak-Amerika több állama. Így Pennsylvánia államban már 1776-ban megalapítja *B. Winter Wistar* az első rabsegélyező egyesületet Filadelfiában (*Society for assisting distressed Prisoners*). Utána New-York és Massachusetts államok is versenyezve karolják fel a börtönügyet és a patronázst.

Az európai államok körében is a XIX. század első negyedé-

től fogva egymásután jönnek létre a gyermekvédo és rabsegélyező egyletek. Németországban *Theodor Fliedner* (1800—1864) alapítja meg 1826-ban az első fogházegyesületet, céltudatosan a fogházakban sinylődő rabok és a kiszabadultak lelki és testi felsegítésére. Ő alapítja meg az öskeresztény diakonissza intézmény feltámasztásával a női diakonissza egyleteket. E példa nyomán másutt is létesülnek hasonló célú egyletek és intézmények s ez a mozgalom teremti meg a ma is fennálló „Reinisch-Westfälische Gefängnisgesellschaft“ nevű szövetséget, mely első mintája az európai patronázs szövetségeknek.

Másik nagy apostola a német patronázs ügynek *Joh. Hein. Wichern* (1808—1881.), aki Hamburgban alapítja meg 1831-ben az első, mai értelemben vett gyermekmenhelyet, melyet lassanként egész gyermekfaluvá fejlesztett a rossz családi környezetben lévő gyermekeknek onnan kiragadására és erkölcsös milieube helyezésére. Megalakítja Wichern a „látogató egyleteket“ is, (Besuchsvereine), melynek tagjai a szegények kunyhóit, a nyomor és a bűn tanyáit keresik fel. Kidolgozza a gyermekmentés egész programját és megalakítja a „Gondozó Bruderschaft“-ot és a Bruderképző Intézetet.

Ugyancsak nagy buzgalommal karolja fel a XIX. század derekán a patronázs ügyet Franciaország (Union des sociétés de patronage). Hollandiában *O. G. Heldring* alapítja meg 1848-ban az elbukott nők megmentésére szolgáló asylumot és a rossz útra tért leányok mentő intézetét (Bethel), 1863-ban leány gyermekmenhelyet. Belgiumban pedig az 1850. évi törvény rendeli el a gyermekmenhelyek és rabsegélyező egyletek felállítását.

Olaszországban *Giovanni Don Bosco* (1813—1888.), turini katolikus lelkész lett, a XIX. század közepén, legnagyobb apostola az elhagyatott gyermekek megmentésének. A szalézi férfi Congregatio és Mária-leányok Congregatio-jának alapításával és az utcai gyerekekből szervezett Oratoriumával nagyszerű példát és mintát nyújtott a gyermekmentés munkájának.

Németországban ugyanekkor *Friedrich Bodelschwing* (1831—1910.) alapít előbb az epileptikus gyermekek számára Bilefeldben, később egy kis községgé fejlesztett menhelyet, majd 1882-ben az egészséges munkanélküliek „Átmeneti otthonát“ Wilhelmsdorfbán (Arbeiterkolonie), végül a nagy népszerűsége emelkedett „munkás-szállókat“ s ezek szaporítására „munkás-szálló“ egyesületeket.

Angliában az ír származású *J. T. Barnardo*, orvos (1845—1905.) indítja meg már orvosnövendék korában a csavargó utcagyerekek megmentésére szolgáló menhelyeket, melyekben haláláig 60 ezer „senki gyermek“-ét mentett meg az elzülléstől.

Majd megalapítja a „leányotthonok“ faluját, ahol 64 házban, ugyanannyi anya vezetése mellett, 1300 bizonytalan sorsú leány felneveléséről gondoskodott. (L.: *Jedlicska Pál*: Don Bosco János, 1904; *B. Pap István*: A belmisszió hősei 1912.)

Ezeknek a nagyszerű kezdeményezéseknek ellenére még mindig egy félvszázadnak kell eltelnie, míg a patronázsgondolat teljesen kibontakozik és elfoglalhatja méltó helyét a törvénykönyvekben és a gyakorlati életben is. Ezúttal is a börtönügy újabb fellendülése, az angol fokozatos börtönrendszer végleges kialakulása (1854-ben) adja meg a lökést a bűnügyi patronázs megerősödésére is. Eleinte lassan indul meg a fejlődés, mert a büntetőjogtudományban akkor uralkodó classicus iskola dogmatismusa idegenül viselkedik a börtönügy és a bűnügyi politika kérdései iránt.

Ismeretes Binding-nek a büntetőjogi dogmatika magas trónusáról mondott lesújtó kritikája a börtönügyi tudományról: „Es gibt keine Hinrichtungswissenschaft.“

Ezt a szobaludós felfogást azonban csakhamar felváltotta egy egészségesebb és gyakorlatiasabb új eszmeirányzat, mely a bűncselekmény fogalmi kultusza helyett a bűnelkövetés okainak és a büntettek egyéniségének, jellemének megállapítását és ezek jellemcsoportjai elleni céltudatos és hatályos védekezést írta zászlájára.

A XIX. század utolsó negyedében a bűnügyi embertan, lélektan és sociológia hatalmas új eszmeáramlatának hatása alatt és a Nemzetközi Büntetőjogi és Börtönügyi Kongresszusok tevékeny munkája nyomán, minden kulturállamban nagy erővel építik ki a rabsegélyezést, a gyermekvédelmet, a fiatalkorúak javítónevelését és az utógondozást. Ugy, hogy a XX. század első tizedében azután uralkodó korszak lesz, hogy a büntetőjog nem végezte el feladatát a büntettek megbüntetésével, a megtorlás eszméjének érvényesítésével, hanem ép olyan fontos feladata a bűncselekmény elkövetése miatt letartóztatottak és elítéltek testi, lelki és erkölcsi gondozása is mind a letartóztatás alatt, mind az onnan kibocsátás után.

A kétezeréves Krisztusi gondolat így bontakozik ki napjainkban teljes jelentőségében. Kialakul a patronázs két főága: 1. a *szociális gondoskodás* a szerencsétlen sorsú csecsemők, anyák és családok s általában a szellemi és anyagi elmaradottságban lévő *néprétegek* felsegélyezésére és 2. a *bűnügyi* vagy *igazságügyi patronázs*, az erkölcsi züllés veszélyének kitett, vagy már bűnelkövető gyermekek és fiatalkorúak javítónevelésére, valamint a letartóztatási intézetekben lévőek és az onnan kibocsátottak szeretetteljes gyámolítására, a becsületes úton maradásuknak biztosítására.

Ma már az összes kultúrállamok közös törekvése a bűnügyi patronázs egyletek szervezése s ezzel kapcsolatban a fogház-misszió és az utógondozás törvényhozási szabályozása. Amint a gyermekvédelmet és legújabbán a családvédelmet is minden kultúrállam kötelességül ismeri el, melyet a társadalom tevékeny közreműködésével az állami szervek végeznek, illetőleg vezetnek és irányítanak, *így a patronázs is állami feladat*, melyet az állam és a társadalom közösen, kezeltfogva intéznek.

Az első világháború szomorú eseményei és lesújtó eredményei húsz évre visszavetették ugyan az igazságügyi patronázs munkát, de ezalatt is és ma is, az összes kultúrállamok és társadalmak nem szünek meg a közbiztonság, a jogrend fenntartása érdekében a patronázs eszmét minél erőteljesebben felkarolni és minél sikeresebbé tenni.

II. Külföldi *codificatio*.

Amilyen régi a patronázs gondolat, oly későn, mondhatni csak napjainkban indult meg a patronázs *codificatio*ja, rendszeres törvényalkotás útján szabályozása. Ennek magyarázata azonban igen egyszerű. A patronázs munkát, melyet kétezer év óta egyes nemesszívű emberbarátok társadalmi úton végeztek, legutóbbi időkig mindenütt *merőben társadalmi feladatnak* tekintették. Mindenütt egy-két emelkedett szellemű egyházi, vagy világi ember alakított kisebb társaságot, egyházi, vagy világi egyesületet a patronázs gyakorlására. Az államhatalom nem törődött ennek törvényhozási szabályozásával, nem tekintette azt állami feladatnak.

A másik oka pedig ennek a nemtörődésnek az volt, hogy a büntetési rendszer a XVIII. század végéig mindenütt a halálbüntetésen és a botozáson nyugodott. A mai börtönbüntetés csak ekkor született meg és kezdte meg hódító útját a kultúrállamok jogrendszerében. Mai értelemben vett börtönök, az elítélteknek hasznos munkával foglalkoztatására és erkölcsi megjavítására alapított letartóztató intézetek nem lévén, nem is merülhetett fel erőteljesebben a rabok és a börtönökből kibocsátottak céltudatos gondozásának problémája. Innen van, hogy csak a modern börtön fogalmának megszületésével karöltve merül fel a patronázs egyletek fogházmissziói munkájának rendszeressé tétele s ennek és az utógondozásnak törvényi szabályozása.

Mennyire igaz ez, bizonyítja, hogy a patronázs egyletek rendszeresítését és a rabok és kibocsátottak állami segéllyel gondozását a modern börtönügy első apostolai vetik fel. Mint fentebb említettem, John Howard, az angol emberbarát az első, aki törvényjavaslatot készít az egészséges levegőjű és a rabokat hasznos munkával foglalkoztató börtönök építéséről, a fogház-

felügyelők visszaéléseinek meggátlásáról és ezzel kapcsolatban a kibocsátott rabok gondozásáról.

Anglia lesz így — Howard és utána sok más lelkes emberbarát sürgetésére — a modern börtönügy és a ma uralkodó fokozatos börtönrendszer megteremtője s itt születik meg a patronázs egyletek és az utógondozás *állami feladattá* emelésének gondolata. A XVIII. század végétől fogva Anglia egymásután alkotja meg a börtönügyi törvények hosszú sorát. Előbb a transportation fokozatos visszaszorítására, a mai fegyházbüntetés (penal servitude) rendszerének kifejlesztésére, majd a fogházak államosítására (Prison Act 1877.) hozzák meg a külön törvényeket. A fogházügy s ezzel az egész börtönügy államosításával egyszerre megalkotják a javító és rabsegélyező egyletek külön kódexét is. A különböző nevű jótékony egyesületeket rövidesen egy közös egyletté olvasztják s a rabsegélyező egységes vezetésére egy külön központi bizottságot alakítanak (Central Committee of discharged Prisoners Aid Societies). Ennek a Központi Bizottságnak buzgó munkája folytán rövidesen hatvan rabsegélyező egylet alakult meg, úgy, hogy minden fogházzal legalább egy (néhányikkal több) rabsegélyező egylet áll összeköttetésben, mely az illető fogházból kibocsátottakal rögtön gondozásba veszi, elhelyezésükről gondoskodik. Az állam évente több ezer fonttal segíezi az egyleteket. A legtöbb egylet menházat tart fenn. (Homes for Discharged Prisoners.) Ugy, hogy a rendszeres és tervszerű patronázs folytán mondhatni egyetlen kiszabadult rab sem marad gondozás és gyámolítás nélkül.

Ki kell még emelnünk, hogy Anglia már a XIX. század derekán külön törvényekkel codificálta a fiatalkorúak javítónevelésének ügyét is. Az 1854. évi *Reformatory School Act* a „bűnelkövető” fiatalok, — 1857-ben, majd 1866-ban pedig az „elhagyatott” gyermekek nevelésére alkot külön törvényeket (*Industrial School Act*), valóságos kis codexeket. Vagyis államosítja a fiatalkorú bűnelkövetők és az elhagyott gyermekek gondozását és ezt a nagyszerű munkát azóta is állandóan napirenden tartja és újabb és újabb törvényekkel segíti elő. (Legújabban *Children Act*. 1908. és 1932.) A javítónevelő-iskolák és az ipari iskolák hosszú sora mellé 1908-ban (*Prevention of Crime Act*) felállítják a „Borstal intézet” nevű fiatalkorúak fogházát, mely intézmény az északamerikai Reformatorynak módosított és tökéletesített alakja, a felnőttébb, 16—21 éves fiatalkorúak számára.

Angliának ezek a kitűnő törvényei és intézményei a gyermekek és fiatalkorúak erkölcsi megmentésére és hasznos munkásokká kiképzésére, kézzelfogható bizonyságok a mai büntetőjogi és bűnügypolitikai tudomány követeléseinek igazságára.

Ezek a nagyszámú javítóintézetek és ipari iskolák eredményezték azt, hogy a kriminalitás náluk a világháborúk előtti időkben fokozatosan lejjebb szállott s a nagy fegyházakat és fogházakat egymás után be kellett szüntetni a rabok létszámának állandó kevesbedése miatt.

Sohasem szenvedtem angol-mániában, s ha abban lettem volna is, a két világháború alaposan kiábrándított volna abból, de az igazság előtt nem szabad szemet húnyni s az ellenségtől is lehet és kell is tanulnunk. A börtönügy és a javítónevelés terén kétségtelenül Anglia volt a vezérállam az utolsó félszázadban. A börtönügynek és a patronázs munkának állami felkarolása és codificatioja Anglia részéről annál érdekesebb, mert Anglia mindmáig húzódozik a codificatiótól, a jogszabályok megmerevítésétől. Büntetőtörvénykönyve ma sincs Angliának, épügy büntetőeljárásí codexe sem. Ellenben a börtönügy különböző ágait, ha nem is egyetlen codexbe, de a külön kis codexek egész sorába iktatta és állandóan újabb és újabb törvényekkel egészíti ki és javítgatja. A gyakorlatias életfelfogás vezette rá őket a közbiztonság és a jogrend uralmának fenntartása érdekében a börtönügy és a patronázs ilyen állami feladattá emelésére.

Ugyanez a gyakorlatias felfogás teremtette meg Észak-Amerikában is a börtönügy és a patronázmunka buzgó felkarolását és codificatióját. Még Howardot egy évvel megelőzve 1776-ban alakul meg a filadelfiai rabsegélyező egyesület. Ennek nyomán aztán a vezető államok egymásután alakítják meg a hasoncélú egyleteket, majd a gyermekvédő egyleteket. Az 1853-ban *Ch. L. Brace* által New-Yorkban alapított „Gyermekvédő Társulat“ (The Newyork Aid Society) lesz a XIX. század második felében a minta, amelyet a hasonló egyesületek százai követnek, amelyekben az „elhagyatott, elhanyagolt és a bűnelkövető“ gyermekek három főcsoportjának ezreit veszik ápolás és nevelés alá. Később külön intézetek alakulnak a szüleik által kínzott mártír gyermekek és az utcai gyermekek összeszedésére. (L. ezekről: *Finkey Ferenc: A fiataikorúak büntetőjoga Észak-Amerikában. 1912.*)

Észak-Amerika teremti meg a börtönügy és a patronázs munka nemzetközi fejlesztésének és elősegítésének modern esz- közéül a *nemzetközi börtönügyi kongresszusok* intézményét is. Európában már a XIX. század derekán, 1846-ban megindul a börtönügyi kérdéseknek több állam szakemberei által tárgyalása. De ezek a kongresszusok még magánjellegűek. 1870-ben azonban Észak-Amerika összes börtönügyi egyesületei „Nemzeti Börtönügyi Társasággá“ alakulnak és megtartják Cincinnatiban az első nemzeti börtönügyi kongresszusukat. Ennek a kongressz-

szusnak határozatából és az Egyesült Államok kormányának megbízásából azután *E. C. Wines* átjön Európába és rábírja az európai államok kormányait, hogy hivatalos kiküldöttekkel vegyenek részt az alakítandó „nemzetközi“ börtönügyi kongresszusokon, melyeknek feladata legyen a börtönügyet közös erővel előrevinni és tökéletesíteni. Így jön össze 1872-ben az első valódi nemzetközi kongresszus (*Congrès Pénitentiaire International*) Londonban. Majd ötvenként az európai államok fővárosaiban. Ennek a nemzetközi szervezetnek állandó vezetősége (*Commission Pénitentiaire Internationale*) 1929-ben elkészítette és minden kultúr-állam kormányának megküldötte „A rabok kezelésének alapelveit“ összefoglaló munkálatát (*Ensemble de Régles pour le Traitement des Prisonniers*), mely voltaképen egy rendszeres börtönügyi codex Tervezete.

Ez a Tervezet utolsó fejezetében részletes szabályokat ír elő a fogházmiszsióra és az utógondozásra is. Előírja, hogy a kibocsátandó rabok körüli gondozó tevékenységet már a letartóztatás tartama alatt el kell kezdeni. Ez a patronázs tevékenység az illető rab és hozzátartozói életviszonyainak pontos kitanulmányozására alapítandó. Törekedni kell arra, hogy minden intézet mellé *Pártfogó Tanács* szerveztessék, melynek tagjai, illetőleg a pártfogó tisztviselők a kibocsátottakat minél gyakrabban látogassák és a polgári társadalomban való elhelyezkedésüket elősegítsék.

A börtönügynek s ennek keretében a bűnügyi patronáznak és az utógondozásnak codificatióját már ezen nemzetközi Tervezet elkészítése előtt több állam megvalósította. Az európai államok közül Anglia mellett *Belgium* lett a másik vezető állam e téren. Itt már 1870-ben megalkotják a börtönügyi codexet. A rabsegélyezésről, illetőleg a gyermekvédő és rabsegélyező egyesületek állami támogatásáról pedig már 1850-ben, majd 1891-ben külön törvényt hoznak. E kitűnő törvény alapján minden arrondissementben megalakul egy félig hivatalos jellegű patronázs egyesület (*Comité de patronage des condamnés libérés et de la protection de l'enfance*), vagyis a patronázs egyesületekben összeolvad a két nagy feladat: a szabadult rabok utógondozása és a gyermekvédelem. A járási egyesületek felett egy központi legfőbb Felügyelő Bizottság áll (*Commission royale des Patronages*) a király által kinevezett 29 tagból, ez vezeti az egész országban a patronázs ügyet és irányítja a patronázs egyesületek munkáját. Belgium újabban 1912-ben külön törvényt alkotott a gyermekvédelemről s 1930-ban egy szintén rendkívül fontos új törvényt: a társadalomnak a fogyatékos elméjűek és a szokásos büntettek elleni védelméről (*Loi de défense sociale a l'égard des anormaux et des delinquents d'habitude*).

Kitűnő törvénye van *Hollandiának* is a börtönüggyről (1886.), éppúgy *Norvégiának* 1900-ból, *Japánnak* 1908-ból (külön büntetés végrehajtási kódex) és *Romániának* 1929-ből.

Németországban az 1928. évi „Amtlicher Entwurf eines Strafvollzugsgesetzes“ állami feladatként kívánta tenni az utógondozást, mint a büntetés végrehajtás betelvezését és valódi próbakövét. A mai nemzeti szocialista uralom 1938-ban az utógondozást a Btk. általános reformjával hozza kapcsolatba. Más elvi alapon ugyan, de az 1938. évi tervezet is állami feladatnak tekinti az utógondozást. Mellőzi ugyan a „javíthatatlan“ büntetettek gondozását, de a „javítható“ elemekkel szemben a *büntetés végrehajtás szerves részének* nyilvánítja a szabadullak gondozását, a „Strafentlassungswesen“-t. A visszaesés elleni védekezés jelentős fegyverét látják ők is az állami szervek útján való utógondozásban. Az utógondozásnak *központi* szerve van az igazságügyminisztériumban. *Helyi* szervei pedig a kerületi utógondozó hatóságok. Az utógondozás módjai: a ruha és élelem segély, munkaközvetítés és átmeneti otthonok. (Részletesen ismerteti a két codificatiós tervet: *Hegedüs József* kitűnő tanulmánya: A szabadult rabok visszavezetése a társadalomba. Társadalomtudomány 1941. évi 4. sz.).

Külön méltatást érdemel Olaszország ezen a téren. Az 1930. évi új Btk. (Codice Penale) külön szakaszban (149. §.) rendelkezik a pártfogó tanácsokról és az ezek költségeinek fedezésére rendelt bírságpénztárról. (Consiglio de patronato e Cassa della ammende.) Ez a szakasz elrendeli, hogy minden törvényszék mellett patronázs tanácsot kell szervezni, melynek feladata: 1. a szabaduló raboknak segélynyújtása és az állandó munka szerzésében támogatása, 2. a letartóztatottak családtagjainak gondozása, mindennemű támogatással, kivételesen pénzbeli segéllyel is. A pártfogó tanácsok költségeiről a bírságpénztár gondoskodik. Ezen törvény és az 1931-ben kiadott részletes Szabályzat alapján ma Olaszországban 128. pártfogó tanács működik. A tanács elnöke az illető kir. törvényszék melletti kir. ügyész, tagjai a vizsgálóbíró, egy járásbíró, közigazgatási főbb tisztviselők, lelkészek, tanítók és négy társadalmi képviselő, ezek egyike nő. A szabályzat két alakját különbözteti meg a patronázs munkának: a *belső* gondozást, a fogházban nyújtott lelki és erkölcsi vigaszt és az elhelyezésről való gondoskodást, 2. a *külső*, vagyis az utógondozást.

Az utógondozás szempontjából kitűnő intézkedés volt az *átmeneti otthonok* (Assistenzariii) felállítására. Ezek facultatív alapon vannak szervezve, a kibocsátott rab nem köteles ezekbe felvételni magát, de ha nem tud elhelyezkedni a szabad társadalomban, mindig nyitva áll előtte az átmeneti otthon. Az ott-

hon vezetősége szintén nem köteles felvenni bármely rabot, csak ha biztosítékol lát benne, hogy rendes, munkás életet akar folytatni. Ma már 19 ilyen átmeneti-otthon áll fenn, melyek 1940-ben több mint 8.000 szabadult rabnak nyújtottak ellátást és munkát. Ugyancsak nagyjelentőségű adat, hogy ebben az évben több mint 13.000 hozzátartozó családtagnak nyújtottak segílyt a patronázs egyletek. (L. ezeket az adatokat: *Csánk Béla dr.* szép tanulmányában: *Rabtámogatás és utógondozás Olaszországban.* 1942.)

Ugyancsak követésre méltó utat mutat ezen a téren Svájc, ahol több kanton (így Bern és Solothurn) állami feladatnak tekintli az utógondozást és az erre való állami felügyeletet. Ez utóbbit a kanton által szervezett „Schutzaufsichtskommission” végzi. O. Kellerhals szervezett a witzvilli büntetőintézet mellett a szabadult elítéltek számára külön épületben munkaotthont. Azóta több más kantonban is létesült hasonló otthon. *L. Richter Béla:* *Az utógondozás új irányjai Schweizban.* M. Jogi Szemle 1943. évi 1. sz. 28—39. lap.

Végigtekintve a külföldi törvényhozási munkálatokon, a mai közfelfogás általában az, hogy codificatorius szempontból leggyökeresebb megoldás a patronázs egyletek és az utógondozás kérdéseinek szabályozására, ha az államok külön büntetés-végrehajtási codexet alkotnak s ebben szögeznek le a büntetések végrehajtásánál irányadó vezérelveket s itt rendelkeznek a szükséges intézetek és intézmények felállításáról és azok szervezéséről.

A büntetőjogi tudomány mai közkeletű álláspontja — amit én is négy évtizeden át hirdettem tankönyveimben és különböző dolgozataimban — az, hogy a büntetőjogi szabályok rengetegét nem lehet két codexben, az anyagi jogi Btk-ben és az eljárást tartalmazó Bp-ban kimerítően összefoglalni, hanem külön rendszeres törvénykönyvre van szükség a bíróilag megállapított büntetések és elrendelt biztonsági intézkedések végrehajtásának elvi kérdéseire és részleteire vonatkozólag is. A kulturáلامok ma kivétel nélkül a szabadságvesztést és a szabadság elvonással járó biztonsági intézkedéseket tekintik a fő, — tényleg mindennapos — büntetési eszköznek és lársadalomvédelmi intézkedéseknek, ezeknek helyes végrehajtása tehát nem mellékes, sőt ellenkezően mind elvi, mind gyakorlati szempontból a legfontosabb probléma.

Régi megállapítása a büntetőjogi tudománynak az is, hogy a Btk. és a Bp. sikere azon fordul meg, hogy a végrehajtás helyesen, a törvényhozás elgondolása és céljai szerint történik-e. A büntetés-végrehajtási codex azért főképpen a szabadságvesztés-büntetések és az új biztonsági intézkedések (dologház, szigo-

rított dologház, gyengeelméjűek intézetei, javítónevelő-intézetek), részleteivel foglalkozik. Ebben a codexben kell szabályozni a fogházmisszió, az utógondozás és a patronázs egyletek kérdéseit is. Ezek szorosan beletartoznak a büntetés végrehajtási joganyagba, annak utolsó, de rendkívül fontos problémáit oldják meg.

A mai jogfejlődés tehát tényleg efelé az elgondolás felé halad és sok helyen — mint előbb említettem — a külön büntetés végrehajtási vagy börtönügyi kódex megalkotása már sikerült is. Addig azonban, míg ezt valamelyik állam nem valósította meg, kielégítő megoldás a külön törvények alkotása is ezekről a kérdésekről.

III. Miért szükséges hazánkban is külön törvény alkotása a patronázs egyletekről és utógondozásról?

Az első érünk, amit a külön törvény alkotásának szüksége mellett sorompóba állíthatunk az, hogy ennek teljesítésével a magyar törvényhozás egy igen régi mulasztását hozná helyre s egy kegyeletes tartozását is, legalább részben letörleszthetné a magyar büntetőjogi codificatio legszebb emléke, az 1843-iki büntetőtörvénykönyvi javaslatokkal szemben.

Közismert dolog a magyar jogászság körében, hogy a magyar büntetőjogi codificatio fénypontja s állandó büszkeségünk tárgya a ma éppen száz éves 1843-iki büntetőjogi törvénykönyv hármaskorlati javaslata. Az akkori nagy államférfiaknak, Deák Ferenc, Szemere Bertalan, Szalay László, br. Eötvös József és sok nagynevű kortársuknak bölcsesége és helyes gyakorlati érzéke — megelőzve az akkori büntetőjogi tudományt — a büntetőjogi jogszabályokat három különálló codexbe kívánta összefoglalni: anyagi jogi-, büntetőeljárás és a börtönrendszerről alkotandó törvénykönyvekbe. Ha ez a három, kitéően kidolgozott javaslat akkor törvényerőre emelkedik, Magyarország lett volna vezető állammá a büntetőjogi codificatio terén Európában. A börtönrendszerről, vagyis a büntetés-végrehajtásról szóló codexszel megelőztük volna az 1929-iki Nemzetközi Büntetőjogi Bizottság tervezetét is.

Ma már jól tudjuk, hogy ez a hármaskorlati munkánk miért feneklett meg. A börtönrendszerről alkotott harmadik codex javaslatát — ami bennünket ezúttal közelebről érdekel — mind az alsó, mind a Főrendi Tábla elfogadta s a kész munkát fel is terjesztették szentesítés végett a kir. Kancelláriára. A király azonban megtagadta a szentesítést azzal a megokolással, hogy ennek „nagyobb része a végrehajtó hatalom szférájába tartozik.“ A valódi ok azonban az volt, hogy a Kancellária

visszariadt a tervezett tíz magánzárkás börtön építésének költségeitől.

A magyar Jogászegylet által jubiláris évnek kimondott századik évfordulót azért nem ünnepelehetnénk meg méltóbban, mintha az igazságügyi kormány visszatérne az 1843-iki javaslat bölcs elgondolására és elkészítené a büntetésvégrehajtási codex javaslatát és azt az országgyűlés elé terjesztené.

A mai büntetőjogi tudomány tisztában van azzal, hogy a legjobb Btk. sem éri el célját, ha a bíróilag kiszabott büntetések, és pedig elsősorban a mindennapos szabadságvesztés büntetések és biztonsági intézkedések végrehajtása nem áll kellő színvonalon. Elengedhetetlen azért, hogy a törvényhozás szögezze le a szabadságvesztés büntetések és a szabadság elvonással járó biztonsági intézkedések célját, azok vezérelveit, szabatosan állapítsa meg a rabnevelés és a rabgondozás rendszerét s mint ezek utolsó mozzanatát, a letartóztatási intézetekből kibocsátott elítéltek utógondozását, ezeknek a szabad társadalomban való megnyugtató elhelyezését.

Az igazságügyi patronázs összes kérdéseinek leggyökeresebb és legszilárdabb megoldása tehát nézetem szerint nálunk is a büntetésvégrehajtási törvénykönyv megalkotása lenne. Ha azonban ez a leghöbbséges feladatunk a patronázs egyletekről és a rabgondozásról és pedig mind a belső, lelki és erkölcsi gondozásról, a letartóztatási intézetekben végzendő, ú. n. fogházmiszsióról, mind a kibocsátottak utógondozásáról külön törvény alkotását kérni és lehetőleg kisüregelni.

Az igazságügyminiszter úr említett költségvetési beszédekben legnagyobb örömünkre bejelentette az új Btk. és egy új harmadik Büntetőnovella munkábevételét. Ezekbe is lehetne kétségtelenül belevenni a patronázs egyletek és az utógondozás problémáit is, azonban ez jelenleg csak a kérdés elodázását jelentené. Mind az új Btk. megalkotása, melynek előmunkálatát *Balogh Jenő* már harminc évvel ezelőtt, 1913-ban megindította, mind a harmadik Büntetőnovella elkészítése bizonyára hosszabb időt fog igénybevenni, holott az általunk javasolt kisebb külön törvény rövidesen elkészíthető és tető alá hozható lenne.

Lenne ugyan még egy rövidebb és gyorsabb megoldás is, t. i. a rendeleti úton való elintézése kérésünknek. Ezt azonban nem szívesen látnók. Az egész büntetésvégrehajtási joganyag revízióját, illetőleg kodifikálását éppen azért tartjuk szükségesnek, mert ennek részletei ma a rendeletek egész légiójával vannak szabályozva. Szöllősy Oszkár „Magyar Börtönügy“ című kitűnő munkájának második kiadása (1935.) harminc oldalon sorolja fel az 1871. óta kiadott büntetésvégrehajtási

rendeleteket. Éppen ebben a rendeletrengetegben való eligazodás és a folytonos módosítások, újítások helyett végre egy biztos és határozott állásfoglalás követeli meg a végrehajtási codex megalkotását. Ennek előfutára lenne az általunk óhajtott külön kis codex is a patronázs egyletekről és az utógondozásról. A törvény mindenesetre a legtekintélyesebb jogi kútfő, mely szilárd alapokat rakna le ennek az annyira fontos joganyagnak számára.

A második érvünk a külön törvény alkotása mellett az igazságügyi patronázs mozgalom közel 30 év óta — a trianoni sorscsapás folytán reánkzúdult gazdasági összeomlás következményeként — megszakadt fonalának, ezzel a jogfolytonosság helyreállításának gondolata. A XIX. század utolsó s a XX. század első évtizedében világszerte hatalmas lendülettel vett büntetőjogi reform-mozgalmak, melyek minden kultúrállamban egyfelől a súlyos és közveszélyes büntetéseket elleni szigorúbb és hatályosabb fellépést, a nem közveszélyes kisebb bűnösök és a fiatalok bűnelkövetőkkel szemben pedig az emberiesebb elbánást írták zászlajukra, hazánkban is élénk visszhangra találtak. Ennek eredménye lett már az első világháború kitörése előtt a közveszélyes munkakerülők elleni külön törvény (1913. évi XXI. tc.) és az első Bn. (1908. évi XXXVI. tc.), amely a fiatalok javítónevelésének teljes erővel felkarolását iktatta törvénybe.

Ez a reform-mozgalom lendítette fel nálunk is a patronázs ügyet. Gyermekvédelem és rabsegélyezés lett a XX. század e-céjén két uralkodó vezérelv a társadalmi és az állami életben. Az állam és a társadalom szinte vetélkedtek ennek a két humanisztikus és egyben hatalmas társadalomvédelmi eszmének felkarolásában. A közismert tényeket elég csak érintenem.

Az 1901. évi két gyermekvédelmi törvény végrehajtásaként 1903-tól megalakulnak az állami gyermekmenhelyek. 1906-ban megalakul a gyermekvédelem legnagyobb társadalmi szerve: a Gyermekvédő Liga. 1907-ben a 43. rabsegélyező egyesület Pécsen megtartja az első országos rabsegélyező kongresszust, mely kimondja a gyermekvédő és a rabsegélyező egyesületek fúzióját. 1908-ban a törvényhozás megalkotja a Büntetőnovellát, — ugyanezen évben megalakul a Patronázsegyesületek Országos Szövetsége, melynek már 79 egylet lesz tagja. — 1909-ben a második kongresszus már Patronázs-kongresszus néven gyűl egybe Budapesten. — 1911-ben a harmadik kongresszus Kassán foglalkozik a patronázs továbbfejlesztésével. 1914. szeptemberére összehívjuk a negyedik patronázs kongresszust Kolozsvárra. Én, mint akkor ottani egyetemi tanár, jókora kötetben kiadtam a kongresszusra beküldött véleményeket és javaslatokat s bol-

dog örömmel vártuk az ország minden részéből a patronázs munka lelkes híveit.

Ekkor szakadt reánk az első világháború fergetege. Emek első áldozata lett a patronázs téren a kolozsvári kongresszus elmaradása. Majd jöttek a további súlyos csapások, melyek lassanként félretolták a patronázs mozgalmat s helyette a hadigondozást kellett felkarolnunk, mint mindennél fontosabb társadalmi teendőt. A trianoni sorscsapás aztán megadja a kegyelemdőfést is a patronázs munkánkra. Az egyesületek lassanként abbahagyják munkájukat, abbahagyja az Országos Szövetség is. Az oly szépen megindult és nagyszerű fejlődés előtt álló patronázs mozgalom zátonyra jut s ma is ott állunk, hogy a budapesti országos Katolikus és Protestáns patronázs egyleteket kivéve, a patronázs egyletek és azok munkája az egész országban szünetel. Az a hatalmas segítség, amit ezek az egyesületek a társadalomnak a kriminalitás elleni küzdelmében jelentettek, ma egyszerűen nem létezik.

Talán fel sem kell vetnem így a kérdést, van-e ma szükség a patronázs egyletek fellámasztására, új életre keltésére? Hiszen ez a kérdés egyben azt is jelenti, van-e szükség egyáltalán a patronázs munkára. Azt hiszem, hogy nemesak minden büntetőjogász, de minden humánus gondolkozású jogász felelete erre csak az lehet, hogy igenis van.

Az első világháború előtti években oly szép fejlődések indult rabsegélyező, majd 1907. után ú. n. patronázs egyesületek fellámasztását, újból a büntetőjog és a bűnügyi politika szolgálatába állítását megköveteli nemcsak a megszakadt fejlődési fonál helyreállítása iránti, szinte becsületbeli kötelesség, — nemesak a felebaráti szeretet krisztusi parancsa iránti engedelmesség, — de megköveteli gyakorlati szempontból a kriminalitás növekedése és különösen a súlyosabb büntettek visszaesésének fenyegető lavínja elleni okos és céltudatos társadalmi és állami védekezés természetes törvénye is.

Éppen ez a harmadik és legerősebb érvünk az új törvény megalkotására, hogy a gyakorlati szükség, az állami és a társadalmi rend oltalma, a büntettek részéről mindnyájunkat fenyegető veszedelmek elleni, újabb, az eddigieknél is hatályosabb gát-emelés szüksége indokolja az általunk kért új törvény mielőbbi megalkotását.

A legutóbbi költségvetési vitában (1942. november) a képviselőházi előadó és maga az igazságügyminiszter úr legnagyobbán rámutattak arra, hogy a kriminalitás hazánkban évek óta állandó növekvésben van és különösen aggasztó a súlyosabb büntettek fokozatosan emelkedő visszaesése. Ez ellen a veszedelem ellen kell védelmi szervezetet létesítenünk a patronázs-

egyletekkel. Hogy miért kell ezt törvényileg megszervezni és szabályozni, erre igen egyszerű a felelet. Végre is meggyőződhattünk arról — saját tapasztalataink alapján —, hogy a patronázs munkát, a bűnre hajlamos egyéneknek szeretettel és kegyérrel lefegyverzését, az államnak és a társadalomnak kezel fogva, közös erővel lehet csak sikeresen megvalósítaniok. A magukra hagyott, tisztán társadalmi úton dolgozó patronázs egyesületek, bárminő elismerésre méltó módon végzik feladatukat, nem képesek azt teljes sikerrel megoldani, már csak anyagi erejük hiánya miatt sem. Viszont tisztán állami szervekkel szintén egyoldalú lenne a munka, könnyen a bürokratikus elintézősek kátyujába süllyedne. Az egyedül helyes megoldás, ha a patronázs egyletek felállítását törvény rendeli el és az igazságügyi kormány irányítja azok működését s ami legfontosabb, *megfelelő évi államsegély nyújtásával* kezükbe adja az egyleteknek a letartóztatottak és szabadultak anyagi támogatásának, talpraállításának eszközeit is.

A patronázs egyletek feladata az erkölcsi züllés veszélyének kitett fiatakorúak megmentése és a rabgondozás teendőin felül a patronázs propaganda is, melynek egyik igen fontos része: küzdeni az ellen az oktalan és szívtelen társadalmi felfogás, — mondhatjuk — babona ellen, mely a letartóztatási intézetekből kibocsátott „börtönviselt“ emberrel szemben ellenséges érzellemmel, félelemmel és szinte irtózáttal viseltetik. Hiába keres munkát a jó útra készülő kiszabadult elítélt, legtöbbször a legridegebb elutasítással találkozik, ami nagyon érthetően elkeseredést szül lelkében s valósággal belekergeti a visszaesésbe. Ezt a ferde társadalmi előítéletet kell, ha nem is kiirtani — ami sysifusi vállalkozás lenne —, de ellensúlyozni, vagy enyhíteni a patronázs egyletek tagjainak, akiket a jószívű emberbarátok közül szoktunk kiszemelni, akik tehát ambícióval és emelkedett lélekkel vállalják egy-egy ilyen jóútra készülő ember talpraállításának mindenestre nehéz munkáját. A patronázs egyletek tagjai sorából szemelhetjük ki az alkalmas pártfogó tisztviselőket is, akik hivatásszerűen vállalják ezt a nemes, embermentési munkamezőt.

De hogy a patronázs egyletek valóban jó eredménnyel teljesíthessék missziójukat, ennek elemi feltétele, hogy anyagi eszközök is legyenek kezükben. Az új törvény tehát hivatva lesz ezt is megoldani. Vagyis, az igazságügyi tárcában erre megfelelő kiadási tételt kell beállítani. A külföldi államok, — mint említettem — törvényben biztosítják a patronázs egyletek évi dotációját. Nálunk, sajnos, ez a pont az Achilles sarka az egész patronázs ügynek. Pedig éppen maga az 1878. évi Btk.-ünk nagyon bölcsen megoldotta ezt a kényes problémát és a leg-

logikusabb rendelkezést iktatta törvénybe, mely az állam minden megterhelhetése nélkül lehetővé tette volna a patronázs egyletek és az utógondozás kiadásainak fedezését. Annál fájdalmasabb, hogy ezt a bölcs rendelkezést a törvényhozás igen hamar megváltoztatta s ezzel a rabsegélyezést és az egész patronázs ügyet a legmostohább helyzetbe sodorta.

A Btk. 27. §-a ugyanis kifejezetten azt rendelte, hogy: „A pénzbüntetések elbocsátott szegény foglyok segélyezésére és ifjú foglyok számára rendelt javítóintézetek felállítására és fenntartására fordítandók. A befolyt pénznek e célokra fordításáról az igazságügyminiszter intézkedik.“ Felette érdekes és öröndetes, hogy a képviselőház igazságügyi bizottsága, mely az eredeti miniszteri javaslattal szemben, mely szerint a pénzbüntetések „közkórházak, vagy szegények alapjára“ fordítandók, a 27. §-ba bejutott rendelkezést ajánlotta, az igazságügyi bizottság ennek indokolásául a mai büntetőjogi felfogásnak teljesen megfelelően ezeket hozza fel: „A kiszabadult foglyok iránti időleges gondoskodás, a szabadságbüntetések kellő hatásának kiegészítő alkat-elemét képezi. A legjobban berendezett fogházak sem szülhetnek üdvös eredményt, ha a kiszabadult fogoly, — ki mindenütt nagyobb-kisebb mértékben bizalmatlansággal találkozik, egészen magára hagyatik s becsületes életmód folytatására nem találván alkalmat, a *visszaesés veszélyeinek van kitéve*. Nem fordíthatók tehát a büntetési pénzek által nyert összegek üdvösebb célra, mint oly foglyok időleges segélyezésére, kik elbocsátásuk után szegénységüknél fogva mások támogatására szorulanak, míg legyőzvéen polgártársaik bizalmatlanságát, önmagukat becsületes módon fenntartani képesek lesznek.“ (Lőw Tóbiás: A Btk. anyaggyűjteménye. I. 298. l.)

Helyesen jegyzi meg az igazságügyi bizottság folytatólag azt is, hogy: „Nem kisebb fontosságúak az ifjú foglyok számára rendezendő javítóintézetek. A közkórházak és a szegények alapjának támogatása humanitási szempontból kívánatos; de — ki sem vonhatja kétségbe, hogy a bizottság által kijelölt célok hasonlólag humanitárius érdekűek és a büntető igazság feladataival rokontermészetűek lévén, *méltán elsőbbséget érdemelnek*.“ U. o.

Azt hisszük, hogy ez az okfejtés, melyet 1877-ben a képviselőház és a főrendi ház egyhangú helyesléssel tett magáévá, eléggé megokolja a mai — közel hét évtized mulva — előhozott kérésünk szükségességét. Ha már 1877-ben, amikor a patronázs munka és a patronázsegletek még az idők méhében szunnyadtak, a törvényhozás egy értelemmel szükségesnek és *elsőrangúnak* ítélte a „rabsegélyezés“ állami támogatását s a tekintélyes összeget, ami az évente kiszabott pénzbüntetésekbl

az állampénztárba befolyik, *elsősorban* erre a célra rendelte fordítani, akkor csak a Btk. nagyon helyes és humánus álláspontját kívánjuk helyreállítani, illetőleg érvényre juttatni a patronázs egyletek és a rabgondozás hatályosabb felkarolásának és törvényhozási szabályozásának sürgetésével.

Mi történt ugyanis a Btk. idézett 27. §-ával? Nyolc évvel a Btk. életbelépte után az 1887:VIII. tc. megváltoztatja ezt a szakaszt és a bíróságok ítéletei alapján befolyt pénzbüntetéseket egynegyedrészen továbbra is ugyanezen célra, háromnegyedrészen azonban fogházak, börtönök, államfogházak, új javítóintézetek felállítására, a közigazgatási hatóságok által megállapított pénzbüntetéseket pedig közigazgatási és toloncházak építésére rendeli fordítani. Ezt a t. cikket négy év múlva ismét hatályon kívül helyezi az 1892. évi XXVII. tc., mely a quotaszerű hovatfordítást mellőzve, kimondja, hogy mindenemű pénzbüntetés... az igazságügyminiszter kezelése alá tartozik és a felmerülő szükséghez és a célszerűséghez képest, le tartóztató intézeti építkezésekre, javítóintézeti és *rabsegélyezési* célokra fordítandók. Ez a törvény a pénzbüntetési összegeket „Pénzbüntetések országos alapja” néven rendeli kezelni. Az 1921. évi XXXIV. tc. azonban ezt az alapot megszüntette s azóta a pénzbüntetések az állami költségvetésben az igazságügyi tárca rendes bevételei közt számoltatnak el. De ezt a rendelkezést is megváltoztatta az 1924. évi szanálási IV. tc., mely az összes állami bevételek feletti rendelkezést — a pénzügyi egyensúly helyreállításáig — a pénzügyminiszterre ruházta.

A helyzet tehát ma az, hogy a Btk. helyes rendelkezése, hogy a pénzbüntetések *elsősorban* rabsegélyezési, — mai szavakkal fogházmisszió és utógondozási — célra fordítandók, egyszerűen félre van tolva, illetőleg a *legutolsó helyre* sorozva s ma még a börtönépítkezések, vagy javítóintézetek felállítására is tisztán a pénzügyminiszter belátására van bízva. Helyesen mutatott azonban rá már évekkel ezelőtt *Szöல்லősy Oszkár*, börtönügyünk kiváló munkása arra, hogy az 1892. évi XXVII. tc. 3. §-a kifejezetten sehol nincs hatályon kívül helyezve. (Magyar Börtönügy, II. kiad. 464. l.). S miután az állam pénzügyi egyensúlya szintén már évek óta helyre van állítva, nagyon idájén való lenne, ha a törvényhozás egy újabb törvényhozási rendelkezéssel tisztázná a pénzbüntetések hovatfordításának kérdését.

A *pénzbüntetés*, mint a Btk. miniszteri indokolása nagyon helyesen emeli ki, közbüntetés, épügy, mint a fegyház, vagy a fogház, csak ezeknél jelentékenyen enyhébb jellegű büntetés, melynek *célja nem az, hogy az állam ezáltal gazdagodjék* (Lőw T. Anyaggyűjt. I. 295. l.). Hiszen a pénzbüntetési összegeket a büneselekmények miatt elítéltek fizetik s így a logika is azt

hozza magával, hogy ezek az összegek bűn-megelőzési célokra fordíttassanak. Ha a 4—5, olykor 6—8 millió pengőre menő évi pénzbüntetésekben csak egy pár százezret adnának a patronázs egyleteknek, rabgondozási célokra, nagyszerűen megoldhatnók az általunk felvetett fontos etikai és bűnügypolitikai problémákat.

Mindezeket csupán azért voltunk bátrak felhozni, hogy az általunk óhajtott külön törvény gondolata ellen, a patronázs egyletek és az utógondozás állami feladattá nyilvánításából az államra háruló kiadások miatt felhozható kifogás és vád mennyire nem alapos. Ha a Btk. 27. §-át, vagy csak az 1892. évi XXVII. tc. 3. §-át is a törvényhozás helyreállítaná, minden anyagi nehézség nélkül megoldhatná azt a kettős célt, amit a Btk. megalkotói hetven évvel ezelőtt igazságosnak és szükségesnek láttak. Pedig a kriminalitás akkori állapota mennyivel csekélyebb volt, mint manapság, a két világháború és a szörnyű gazdasági válságok büntenyésztő hatása folytán.

Frappánsan igazolja fenti okfejtésemet *Benkő Géznak*, a legutóbbi költségvetési javaslat képviselőházi előadójának az a böles megjegyzése, hogy a pénzbüntetésekben 1943-ra óvatosan csak 3,600.000 pengő van előirányozva, ellenben a szabadultak kihelyezettek és előállítottak segélyezésére és ellenőrzésére, mindössze 40.000 pengő van a kiadások közé felvéve. A patronázs és rabmenház fenntartására pedig egyáltalán nincs hitel felvéve. Pedig a pénzbüntetés a Btk. indokolása szerint nem az állam fiskális érdekeinek szolgálatára hivatott. A visszaeső bűnösök száma apaszítható lenne a kiszabadultak részére szervezendő ideiglenes menházak felállításával és a patronázs egyletek támogatásával, melyek igen csekély anyagi erejük miatt, a rájuk váró feladatok megoldására képtelenek. (A képviselőház 1942. évi november 18-iki 308. ülésének naplója, 466. l.)

Legyen szabad itt még megemlítenem azt is, hogy mennyire helyes volt a Btk. 27. §-ának a második bekezdése is, mely a pénzbüntetéseket a rabsegélyezés után a fiatalkorúak javítóintézeteinek felállítására rendelte fordítani. Az első világháború előtt szépen megindult a javítóintézetek építése, de ma ismét ott vagyunk, hogy nagy szükség lenne ezek szaporítására. A mai hat állami javítónevelőintézet legtöbbszörében állandóan nagy a zsúfoltság. Ezenkívül nagy szükség lenne leányok számára külön fiatalkorúak fogházának felállítására. A pestvidéki törvényszéki fogházban összezsúfolt leányok és fiúk kitelepítése egyik legsürgősebb kívánságunk. Eziránt a fogházra felügyelő kir. ügyészségi elnök — értesülésem szerint — több ízben intézett is felterjesztést az igazságügyminisztériumhoz.

IV. Mik a megalkotandó külön törvény problémái?

Mi legyen a megalkotandó új Patronázs Törvény tartalma, mire terjedjen ki annak kerete, ennek a megállapítása nem a mi feladatunk. Az igazságügyi kormány s annak codificatiós osztálya fogja ezt a fontos kérdést megoldani és az új törvény javaslatát elkészíteni. Mi csupán azokat a problémákat soroljuk itt fel, amiknek megoldását tapasztalataink és meggyőződésünk alapján az igazságügyminiszter úrnak és a codificatiós osztálynak szíves figyelmébe ajánlani óhajtunk.

Az új törvénynek — nézetünk szerint — két fő problémát kell megoldania: 1. az *igazságügyi patronázs egyesületek életre keltését* és ezek munkakörének meghatározását, 2. az *utógon-dozás megszervezését* s ennek keretében az *átmeneti munkásotthonok* felállítását.

Az első főprobléma könnyűnek látszik, mert alapjában véve csak az első világháború előtt már fennállott és szépen működött patronázs egyleteket kell új életre kelteni és munkába állítani. A kérdés elintézése azonban mégsem ilyen egyszerű és könnyű. Az első világháború óta eltelt közel három évtized alatt a magyar állam és a magyar társadalom oly nagy átalakuláson jött át, annyi hasontárgyú és célú új intézményünk született meg, hogy ezeknek az új igazságügyi patronázs egyesületekkel összhangbahozatala, nagy és gondos körültekintést igényel. Elég csak a gyermek- és a családvédelem újabban oly gyönyörűen fellendült mozgalmára gondolnunk. Vagy itt vannak a Fiatalkorúak Felügyelő Hatóságai, melyek a két világháború alatt és közben is teljesítették — sok fennakadás és nehézségek ellenére is — az első Bn. által rájuk ruházott feladatokat. Mindezek tekintetbevétele és az új patronázs egyesületek és az ezeket összefogó Országos Szövetségnek, vagy a kassai patronázs kongresszus által felállításra javasolt Országos Pártfogó Tanács viszonyának tisztázása is megoldásra vár az új törvényben.

A mi elgondolásunk szerint a legelső teendő az lenne, hogy minden kir. törvényszék és nagyobb forgalmú kir. járásbíró-ság székhelyén felállítanánk egy-egy igazságügyi patronázs egyesületet, mint elsőfokú patronázs szervet.

Budapesten természetesen nem egyet, de minden közigazgatási kerületben és környéki városokban egyet-egyet.

Miképen szervezzük meg az új Patronázs Egyesületeket, erre nézve megvan az Alapszabály minta, melyet 1907-ben, az akkor megalakult Országos Szövetség (Pártfogó Egyesületek Országos Szövetsége) kidolgozott és szétküldött a kir. Törvényszéki székhelyekre. Ennek a mintának alapul vételével alakul-

tak meg akkoriban a Patronázs Egyesületeink, illetőleg az addigi Rabsegélyező Egyesületek is ezen alapszabály minta szerint alakultak át. (M. t. elnökünk: Dr. Angyal Pál buzgalmából az első világháború kitörése előtti években, csak a Dunántúlon 22 patronázs egylet alakult meg.)

Ez az Alapszabály minta természetesen átdolgozandó lesz, de alapjában véve helyesen tüzi ki a Patronázs Egyletek hármass feladatát: 1. a züllésnek indult és az erkölcsi romlás veszélyének kitett gyermekek és fiatalok védelmét és a feltételeken elítelt és a próbára bocsátott fiatalok feletti felügyelet gyakorlását, 2. a letartóztatottak vallás-erkölcsi világának megnevelését, 3. a letartóztatási intézetekből szabaduló bűntetteseknek, a becsületes társadalomban való elhelyezését és felügyeletét. Véleményünk szerint az új igazságügyi patronázs egyletek is ezt a hármass feladatot lesznek hivatva betölteni. Új feladatul azonban hozzá kell venniök a *szellemileg fogyatékos* fiatalok gondozását és felügyeletét is. Ez azonban beleolvasható az I. alatti feladatba. Ugy, hogy nézetünk szerint a patronázs egylet e hármass feladathoz képest *három osztályban* működne:

1. a züllésnek indult, az erkölcsi romlásnak kitett és a szellemileg fogyatékos gyermekek és fiatalok,

2. a fogházmisziós és

3. az utógondozás osztályában.

Az egylet tagjai részben hivatalos, a büntető igazságszolgáltatás terén működő egyénekből (bírák, kir. ügyészségi, ügyvédi kamarai tagok), részben önkéntes társadalmi, az igazságügyi patronázs munka iránt érdeklődő és annak elővitelét szívesen munkáló személyekből lennének kiszemelendők. Hivatalból tagjai lennének az egyletnek a területén működő pártfogó tisztviselők is. Kívánatos, hogy a tagok kinevezése húzamosabb időre (hat évre) szóljon.

Az egyletet fel kell hatalmazni arra, hogy a részére biztosított államsegély keretén belül a gondozása alá vett egyéneket, valamint ezek családtagjait is a legszükségesebb anyagi segélyezésben közvetlenül is részesíthesse. Teendőiket az Alapszabályokban részletesebben szabályozni kell.

Rendelkezni kell az új törvényben az igazságügyi patronázs egyletek *Országos Szövetségének* életre keltéséről, vagyis ennek az ország összes patronázs egyleteit összefoglaló és azok irányítására hivatott intézménynek újból felállításáról. Mint említettük, 1907-ben, amikor a pécsi kongresszus állásfoglalása folytán ez az Országos Szövetség megalakult, mindjárt 66 egyletet ölelt fel rendes tagokul. 1908-ban azonban már 79 egylet volt a Szövetségben. A szövetség védnökségét

maga I. Ferenc József király Őfelsége vállalta. (Elnöke: bellyei Rick Gyula, ig. min. tanácsos, titkárai: dr. Lázár Andor és Horváth Dániel voltak.) A szövetség Alapszabályai szintén részletesen ki lettek dolgozva. Ennek alapján a Szövetség több, mint tíz éven át nagy buzgalommal teljesítette is feladatát. Jelentéseket adott ki a párfogó egyletek működéséről. Az első világháború utáni összeomlás folytán azonban a Szövetség is abbahagyta munkáját.

Kétségtelen, hogy ilyen Országos Szövetség újból megalkotása kívánatos és szükséges s ezt az új törvénynek el kell rendelnie. Az új szervezésnél az 1907. évi minta megfelelő átdolgozással felhasználható lesz.

Vitásabb kérdés lehet már az, hogy megalakítsuk-e a kaszai kongresszus által felállítani kért *Országos Patronázs Tanácsot* is, melyet az igazságügyminisztérium akkor nem látott szükségesnek. Meggyőződésünk szerint ez az intézmény szintén csak előnyére lenne a patronázs ügy felvirágoztatásának. Ez a Tanács az igazságügyminisztériumban lenne szervezendő, mint a minisztérium részére véleményeket és javaslatokat készítő szervezet. Igaz, hogy az első Bn. által megteremtett Fiatalkorúak Felügyelő Hatóságai ezt a feladatot is teljesítik és a minisztériumnak felterjesztéseket, javaslatokat dolgoznak ki a patronázs ügy elővitelére. De a felügyelőhatóságok csak egy-egy kir. ítélőtábla, vagy kir. törvényszék területére vonatkozólag végzik ezt a munkát, már pedig kívánatos lenne, ha az ország egész területére vonatkozó kérdések eldöntése előtt a minisztérium a patronázs ügyet országos szempontból áttekintő kiváló politikai és társadalmi vezérek véleményét is rendszeresen meghallgatná. Ez a Tanács ezért kevésszámú tagokból, a közélet előkelőségeiből lenne összeállítandó, mint a patronázs ügy fejlesztését, előhaladását munkáló tanácsadó szerv. Ez az Országos Tanács készítené elő alkalmas időben az Országos Patronázs Kongresszusokat is.

A második főprobléma, melynek törvényhozási megoldását és részletes szabályozását az alkotandó új törvény főfeladatának tekintjük, az *utógondozás* kérdése.

A letartóztatási intézetekből kibocsátott raboknak, a javító-nevelő-intézetekből kísérletileg kihelyezett fiatalokéknak, valamint a fiatalokéknak bírójának által próbára bocsátottaknak gondozása, a mai gyűjtő-szóval ú. n. utógondozás az, ami büntető jogunknak ma legelhanyagoltabb s leggyorsabb felkarolást igénylő része. Már maga az a körülmény, hogy az első világháború előtt fennállott 79 rabsegélyező egyesületünk 20—24 év óta nem működik, tehát nem végzi azt az áldásos és gyakorlati szempontból annyira szükséges patronázs munkát, amit

minden egyes kibocsátott személlyel szemben a társadalom védelme érdekében feltétlenül végezni kellene —, már ez a körülmény is eléggé indokolja ennek a kérdésnek szőnyegrehozatalát. De különösen indokolja ezt a tiszteletteljes kérésünket az a mindennapos tény, hogy a börtönökből, akár feltételesen, akár véglegesen kibocsátott elítéltek, igen nagy része rövidesen, alig egy pár hét múlva visszaeső lesz, újabb bűncselekményt követ el.

Ez a szomorú tapasztalati tény adta szájukba már évtizedekkel ezelőtt a mai börtönrendszer egyes kritikusaiknak „a szabadságvesztésbüntetés csődje“ harci kiáltást. Ez a harci jelszó, melyet Németországban annakidején a deportatio meghonosítása érdekében röpítettek világgá, merőben alaptalan ugyan, de volt benne valami kis igazság is. Ma már tisztában vagyunk azzal, hogy a börtönbüntetésektől nem szabad esodalevő hatást várni. Hogy a börtönre elítéltek mindegyike teljesen megjavulva, mint kifogástalan gentleman lépjen ki az intézetből, ezt csak álmodozó ideológusok remélhetik. Igen sok elítélt bizony elsősorban azért viselkedik jól a börtönben, hogy megkapja a feltételes szabadonbocsátás kedvezményét, vagyis büntetése egy részét szabadlábban tölthesse. A feltételes szabadonbocsátásnak egyébként igen emberies és gyakorlatias eszméje csak akkor lesz eredményes, ha minden egyes kibocsátott elítélt mellé egy arra alkalmas, tapasztalt pártfogót, vagy pártfogó tisztviselőt állítunk, aki hivatalsszerűen gondoskodik az ő elhelyezéséről, munkával ellátásáról és okos, gyakorlati tanácsokkal — s ha szükséges — anyagi segítséggel is támogatja a becsületes munkás élet folytatásában. Enélkül a feltételes szabadonbocsátás legtöbb esetben sötétbe ugrás. *Kriegsmann*, egyik legkiválóbb német börtönügyi író, már három évtizeddel ezelőtt nyíltan kimondta, hogy a feltételes szabadonbocsátás Németországban teljesen eredménytelen maradt. (*E. Kriegsmann: Einführung in die Gefängniskunde*, 1912., 200 l.)

De éppen úgy külön gondozót kell állítani a letartóztató intézetekből végleg kibocsátottak mellé is. A kassai patronázs kongresszus azt is kifejezte, hogy a visszaeső, vagy megrögzött bűntettesek mellé is, ha szabadonbocsátattak, feltétlenül külön pártfogó tisztviselő állítandó, aki minden erejével törekedjék az illetőt munkás életre szorítani és a visszaeséstől megóvni.

Az utógondozás tehát elsősorban megfelelő számú pártfogó tisztviselő alkalmazását kívánja meg. Erről kell az új törvényben intézményesen gondoskodni.

A *pártfogó tisztviselői* intézmény egyik legsikerültebb alkotása az első Bn-ának. A 35 évi tapasztalat igazolja, hogy a patronázmunka sikere, mind a fiatalokéakra, mind a fel-

nőttekre vonatkozóan, azon fordul meg, tudunk-e valóban ennek a hivatásnak élő s ezt szívvel-lélekkel végző pártfogó tisztviselői gárdát szervezni. Ennek az előfeltétele viszont az, hogy az erre vállalkozóknak illő fizetést és nyugdíjat biztosítsunk, mert csak így kaphatunk értékes és megbízható egyéneket. Ha ma egy pártfogó tisztviselői állás megüresedik, a felügyelőség nagy utánjárással is alig képes megfelelő pályázót kapni. A jelentkezők, mihelyt meghallják a szerény dotációt, sorra visszalépnek a pályázattól.

Amilyen gyönyörű eredményt mutat fel az anya- és csecsemővédelem terén a „védőnői“ intézmény, oly biztos eredménnyel fog járni az utógondozás terén is a pártfogó tisztviselők számának szaporítása és ezeknek illő díjazása. Ha a munkás méltó a maga bérére, akkor a pártfogó tisztviselőre is áll ez a krisztusi tétel.

A másik követelmény pedig az utógondozás sikeréhez az *átmeneti munkásotthonok* felállítása a szabadult elítéltek számára.

Hogy ilyen intézetekre feltétlenül szükség van, ezt a gyakorlati élet, külföldi és hazai tapasztalatok eléggé bizonyítják. Hiszen nálunk is a budapesti rabsegélyező egyesület 1884-től kezdve évtizedeken át tartott fenn egy „menházat“ Kőbányán, melyben a jelentkező szabadultak lakást, ellátást és munkát kaptak. Ilyen menházat létesített a pécsi rabsegélyező egyesület is. Sajnos, mindkét menhely az első világháború alatt megszűnt. Legújabbban, 1938-ban, a debreceni „Szeretetszövetség“ állított fel „Reménység Háza“ nevű ilyen menhelyet a börtönből kiszabadult rabok számára. Ez a szépen megindult intézmény is éppen napjainkban megszűnt.

Ebből a sajnálatos eredménytelenségből látható egyfelől az, hogy ilyen átmeneti munkásotthonra, melyben a szabad életbe elhelyezkedni nem tudó elítélt otthont, ellátást és keresetet kaphat, elengedhetlenül szükség van, ha csak tudatosan nem akarjuk előmozdítani a visszaesést. De láthatjuk másfelől azt is, hogy ilyen intézetek létesítését *magára a társadalomra hagyni, egy-két jólelkű emberbarát buzgólkodására ruházni, nem lehet.* Ezt az intézményt is, ha sikert akarunk elérni, *okvetlenül államosítani kell.*

Az általunk kért új törvény egyik legáldásosabb rendelkezése lenne, ha az ország megfelelő helyein — *legalább is minden kir. Itélőtábla területén* — állami intézeteket állítana fel a szabadult elítélteknek „átmeneti munkásotthona“ gyanánt. Ezzel az újnak éppen nem mondható intézmény létesítésével a magyar állam csak régi kötelességet teljesítene. Évtizedek óta hirdetjük szaklapokban, jogászgyűléseken, parlamentben, hogy

a visszaesés leküzdésére, a kriminalitás visszaszorítására az államnak és a társadalomnak kezétfogva, közös erővel mindent el kell követniök. Sok helyes és üdvös reformot életbe is léptetünk az utolsó évtizedekben. Megalkottuk a közveszélyes munkakerülők megrendszabályozására a dologház-, a megrögzött bűntettesek ártalmatlanná tételére a szigorított dologház intézményét. De megfeledekeztünk mind a mai napig arról, hogy ennek a két intézménynek és a rendes börtönöknek, javítónevelő-intézeteknek sikere is azon dől el, hogy az ezekből kibocsátott egyéneket igyekszünk-e komolyan visszavezetni a szabad életbe, támogatjuk-e őket szeretettel elhelyezkedésük nehézségei között?

S bizony, ha őszinték merünk lenni, be kell vallanunk, hogy se az állami hatóságok, se a társadalom ezirányban nem teljesítették kötelességüket. A letartóztatási intézetek igazgatói, felügyelői a kibocsátott elítélteknek egyszerűen kezükbe adják azt a néhány pengőt, amit a börtön szabályok értelmében az igazán alamizsnaszámba vehető 4—12 filléres napi „munkajutalom” címén részükre félretettek. (Kiváló szorgalmú rab a „segélyalaphól is kaphat 50 pengőt meg nem haladó összeget. Ennyi ma az állami rabtámogatás maximuma.) Régi ruháikat kitatarozzák, ha ruhája nincs, a nélkülözhetetlen ruhadarabokkal is ellátják, de ezzel aztán vége a támogatásnak.

Amíg a rabsegélyező egyleteink megvoltak, ezek buzgólkodtak a kibocsátott elhelyezésében és anyagilag is segélyezték a kibocsátottakat, ma azonban ez a társadalmi segélyezés nem létezik, így a kibocsátott, ha csak régi családja, vagy rokonsága vissza nem fogadja, — ami a legritkább eset — vagy ha csak valami véletlen jó szerencse emelkedett lelkű munkaadóhoz nem juttatja, pár nap múlva, mint valódi számkivetett áll magában. A nagy társadalom, a munkaadók, mihelyt megtudják, hogy az illető „börtönviselt” ember, azonnal elbocsátják a talán elnyert állásából. Mi marad előtte ilyen sanyarú helyzetben? Persze csak az újabb bűnelkövetés.

Egyedüli megoldás tehát ezen a szörnyű dilemmán, amibe a társadalom és maga az állam a nemtörődéssel belekergeti a szabadultak nagy részét a visszaesés örvényébe, csak az *államilag fenntartott* és tisztességesen berendezett *átmeneti munkásotthonok* felállítása. Ezt kérjük és várjuk az új törvénytől. Ez az új intézmény nem jelent új megterhelést az államra, hiszen a büntetési pénzekből igazán minden nehézség nélkül berendezhető az a 10—12 átmeneti otthon és ezek fenntartása sem jelent valami nagy teherterítelt az igazságügyi tárcán. Ha pedig meggondoljuk, hogy ezek az otthonok hány új bűncselekménytől mentik meg a társadalmat, a magánosokat és a közösséget, akkor *valóban csak hasznos beruházásnak tekinthetjük ezek*

létesítését, mellyel az állam tartozik önmaga és polgárai biztonsága és a jogrend fenntartása nagy érdekeinek.

Az átmeneti otthonok felállításának és berendezésének részletkérdéseire nem kívánunk hozzászólni. Ezek mintái előttünk állanak az olasz Assistenziarii-ben. De a mi budapesti hűvösvölgyi átmeneti javítóintézetünk is szerény kiadásban — a kiváló igazgató vezetése alatt — éppen jó mintát mutathat. Az egyetlen, amit hangsúlyozni szeretnénk az, hogy ezek az új átmeneti munkás otthonok minél egyszerűbb intézetek legyenek és megfeleljenek az egészségügyi, a tisztasági és a hasznos munkáltatás követelményeinek.

Mélyen tisztelt Teljes Ülés!

Ezekben kívántam megokolni az általunk megalkotni óhajtott új törvény szükségességét és annak kereteit. Ha érvelésünkkel talán nem tudtuk eloszlatni ez óhajunk időszerűtlensége és pénzügyi nehézségei miatt jó előre várt aggályokat és kifogásokat, viszont nem hallgathatjuk el befejezésül azt a szilárd meggyőződésünket, hogy az idő bizonyára rövidesen meg fogja érlelni a mi kérésünket. Mind a patronázs egyesületek felélesztése, mind az utógondozás törvényi szabályozása oly természetes és szükséges követelmések, melyeket a magyar törvényhozásnak előbb vagy utóbb okvetlenül meg kell oldania.

Megnyugtat törekvésünk sikere felől annak a tudata, hogy a fiatalkorú bűnelkövetők emberesebb és gyakorlatiasabb kezelését meghonosító első Büntetőnovellát is évtizedeken át kellett sürgetnünk, míg azt a törvényhozás megalkotta, — a munkakerülők megfélemezésére szolgáló dologházak felállítását —, nemkülönben a megrögzött nagy büntettek ártalmatlanná tételére hivatott szigorított dologházakat is hosszú irodalmi és egyesületi sürgetések árán, de mégis megtudtuk valósítani. A rehabilitációt, ezt az oly emberies, de egyben okos szociálpolitikai intézményt is sok évtizedes munkával tető alá tudtuk juttatni. Meg vagyunk győződve, hogy az igazságügyi patronázs egyesületeink életrekelése és az utógondozás kérdései is, ha jelen kérő szavaink ma nem találhatnak is meghallgatásra, de az — Igazságügyminiszter Ur Önagyméltóságának felolvasásom elején említett biztató kijelentései alapján — talán hamarább, mint reméljük, diadalmasan fognak bevonulni a magyar Törvénytárba.

Felelős kiadó: *Keller Lajos.*

13094 Attila-nyomda rt. II., Szász Károly-utca 3—5. Telefon: 150—080.

Igazgató: KULCSÁR ANDOR.

ATTILA-NYOMDA
részvénytársaság
Ig. Kulcsár Andor